

ATELIERELE DE CREAȚIE: DE LA LECTURA IMAGINII LA LECTURA SCRIERII

Viorica POPA, conferențiar universitar, doctor
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Moldova

Abstract: The transdisciplinary approach assumes reevaluation of different domains; it means to learn to know, to learn to do, to learn to live next to the others and to learn to exist. A thorough literary-artistic education also assumes the knowledge of the specific language of fine arts. The creative workshops proposed by the National Curriculum for Primary Forms in 2010 calls for pictures; thus it is the teacher's duty to make use of games with

them. The article offers a design of creative workshops in primary forms starting with the conceptualization of reading a picture to editing a text / to reading a written text.

Restructurat, redimensionat, reconceptualizat, procesul de instruire asigură o învățare (inter)activă, care urmărește dezvoltarea intelectuală, personală. În acest context, literatura este văzută ca un spațiu deschis și dinamic, în care lectura înseamnă construcție de sens și interpretări.

Pluridimensionate, conținuturile la disciplina *Limba și literatura română* și-au extins aria, propunându-și valorizarea spiritului creator. Preocupările teoretice și practice se orientează spre organizarea și desfășurarea atelierelor de scriere/de creație; „ele se includ organic în proiectul profesorului, venind în ajutor anume pentru exersarea competențelor și atingerea performanței”¹ [4, p. 72].

De-a lungul timpului diferite tipuri de scriere² (pentru care s-a operat cu mai mulți termeni, precum *compunere*, *compoziție* etc.) au urmărit „însușirea tehnicilor de redactare, dezvoltare a capacității de culegere, stocare, selectare, ordonare și argumentare a unui anumit material factual, precum și consolidarea, și perfecționarea abilităților de exprimare orală, corectă, precisă și nuanțată” [8, p. 257].

În paginile ce urmează ne propunem să vedem că, indiferent de tipul de scriere și clasa în care se realizează, ele constituie rezultatul unui efort intelectual creativ al elevilor și impun respectarea unei metodologii eficiente de predare-învățare. Remarcăm, dintru început, câteva detalii:

- pentru realizarea atelierelor de creație se recomandă, conform noilor metodologii, 3 ore: ora 1 – atelier de discuție, ora a 2 a – atelier de scriere, ora a 3-a – analiza greșelilor;
- pentru organizarea și desfășurarea eficientă a atelierelor este necesar a se stabili tipul de compoziție, or, pe aceeași pagină, în manualele recomandate, apar atât compuneri după un șir de imagini și/sau după un plan dat, cât și după un șir de imagini și/sau după un șir de întrebări etc.;
- pentru facilitarea procesului de însușire a deprinderilor de scriere creativă se propun în manuale imagini. Îmbinându-se auditivul cu vizualul³, imaginile încep să prindă viață în compozițiile elevilor.

O carență în metodologia scrierilor este că nu suntem pregătiți, nici învățați cum să „citim” imaginea⁴. Atunci când facem totuși, suntem în situația de a interpreta imaginea, o facem mai mult intuitiv⁵.

Organizate cu sau fără manualele recomandate, atelierelor de creație devin un spațiu dialogic, un teritoriu, în care imaginile se caută unele pe altele, un spațiu al bucuriei de a vedea, care ne îndeamnă, în primul rând, să dialogăm cu o imagine, respectiv cu o carte/un text.

A citi o imagine înseamnă:

- a proiecta un întreg univers literar și cultural [16];
- pretext sau impuls pentru a iniția elevii în arta scrisului (mai exact, în „mânuirea artistică a limbii”, ceea ce reprezintă un scop ambițios), abilitatea de a recepta și produce imagini [13];
- o formă codată, un mod de procesare [15];
- un „punct de fugă” cu o vastă ramificație, deoarece poate provoca documentare, comprehensiune, analiză estetică, interpretare, studiu comparativ, dezbateri [2];

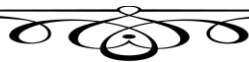
¹Prezentăm pentru justificare una dintre competențe și subcompetențe: Competența specifică 3. Utilizarea scrisului ca tehnică psihomotrică și ca abilitate de exprimare a gândurilor; subcompetențe 3.7. Redactarea textelor proprii cu și fără repere aplicând tehnicile de redactare învățate; 3.8. Manifestarea conduitei adecvate în cooperare de grup în scopul elaborării în scris a unor compoziții sau alcătuirii unui plan de idei; 3.9. Manifestarea interesului pentru scrierea textului/ 3.9. Scrierea unor propoziții alcătuite pe baza ilustrațiilor și reprezentarea lor grafică etc.

²Tipurile de scriere/de creație, recomandate de *Curriculum școlar pentru clasele I-IV*, sunt: compuneri cu început dat, compuneri cu schimbarea unui sfârșit al textului citit; compuneri după o ilustrație sau pe baza unor benzi desenate, inventarea textelor scurte cu elemente fantastice; după un tablou artistic sau didactic cu început dat; scrieri imaginative (schimbarea finalului unui text citit, continuarea unui text creând un alt sfârșit sau început) etc.

³În aceeași ordine de idei, relevăm constatarea Florentinei Sâmihăian: „trăim într-o lume în care vizualul este omniprezent, abilitatea de a înțelege mesajele transmise prin imagini este vitală” [13, p. 2].

⁴Lectura imaginii este, de fapt, primul tip de lectură cu care se familiarizează copilul (a se vedea, activitățile copilului când acesta nu citește, nu cunoaște literele). De asemenea, imaginarea toposului, a personajelor, a acțiunii etc. și reprezentarea prin desen este o altă cale de înțelegere a textului.

⁵Jean Mitry evidențiază: „Precum este nevoie să învățăm a citi, este nevoie să învățăm a vedea, cu alte cuvinte a sesiza relațiile, sugestiile care sunt dincolo de imagini, așa cum în literatură ele sunt dincolo de cuvinte” [Apud 13, p. 36].

- contribuție la înțelegerea textului literar, clarificarea unui context social-istoric, crearea analogiilor [Ibidem]etc.

Pentru a clarifica parametrii lecturii imaginii se impune să observăm că *a citi / a interpreta o imagine / o imagine a textului* sunt demersuri pe cât de asemănătoare, pe atât de distincte.

A citi un text și a privi o imagine, după Louis Marin, sunt experiențe estetice asemănătoare, pentru că ambele implică parcurgerea cu privirea a unui ansamblu grafic sau plastic. Imaginea se caracterizează prin unitatea plastică a reprezentării și este percepută global, astfel că receptorul intră în utopia plastică a tabloului/imaginei, se desprinde de real. Pentru a înțelege o imagine, receptorul trebuie să „regrupeze semnele”, să ia în considerare elementele de culoare, formă, textură etc.⁶

În contextul relațiilor text-cititor, adică a actului lecturii, evidențiem următoarele etape în lectura imaginii:

1. *Receptarea intuitivă a imaginii* – apropierea de imagine și exprimarea unei impresii imediate, contextul imaginii;

2. *Comprehensiunea imaginii* – verificarea și îmbogățirea impresiei inițiale prin căutarea metodică a elementelor imaginii care pot justifica efectul produs inițial. Această a doua etapă – comprehensiunea – este cea mai amplă și are în vedere:

a. subiectul (descrierea imaginii, precizarea spațiului și a timpului – acolo unde este posibil), tehnica utilizată, genul lucrării și scopul imaginii;

b. compoziția și forma – b.1. statică/dinamică; închisă/deschisă; b.2. planuri și perspectiva utilizată; b.3. centru/centrele de interes; b.4. descrierea personajului/personajelor; stării personajului, sentimentelor trăite, pornind de la vestimentație, comentarea felului în care apar personajele etc.; b.5. mijloacele de expresie plastică și posibilele semnificații; b.6. ritmul lucrării; b.7. cromatică.

3. *Interpretarea imaginii* – semnificația posibilă a imaginii și corelarea cu titlul ei; realizarea conexiunilor și cu alte lucrări sau texte literare [Apud 16, p. 78].

Semnificative ni se par și sugestiile de interpretare a elementelor de compoziție a imaginii, propuse de Andreea Târziu-Gal:

- liniile devin mijloc de exprimare a sentimentelor (linia orizontală creează senzația de liniște, calm, odihnă, monotonie, nemișcare etc.; linia verticală sugerează aspirația, înălțarea, noblețea, dar poate trimite și spre sentimente ascuțite, resimțite puternic (strigăt, țipăt, disperare etc.); linia înclinată exprimă viața, mișcarea, agitația; linia curbă semnifică armonia, melancolia, delicatețea, feminitatea, sensibilitatea, ocrotirea etc.; linia frântă este asociată cu forța, mișcarea, tensiunea, asprimea etc.);

- punctul este important element de limbaj plastic, care sugerează originea, începutul;

- culoarea este fundamentală, ne influențează și produce impresii, sentimente, stări psihice diferite, la fel ca toate celelalte elemente de limbaj plastic, culorile au semnificații simbolice, desigur, în funcție de context;

- schema compozițională înseamnă esența compoziției din punct de vedere al formei de ansamblu. Există câteva tipuri de scheme compoziționale care pot fi prinse în forme geometrice precum: triunghiul (cu vârful în sus exprimă masivitate, dar și permanență, cu vârful în jos – echilibru instabil, cădere); pătratul și dreptunghiul (sugerează stabilitate, dar și închidere); cercul (trimite spre perfecțiune, mișcare continuă, ciclică etc.), spirală (dinamism maxim, forță hipnotică etc.). Există și compoziții construite pe orizontală (înseamnă stabilitate, echilibru etc.), pe verticală (mișcare, optimism etc.) sau pe diagonală (spațialitate, dinamism)⁷ [Ibidem].

Prezentăm, în continuare, câteva strategii didactice de lectură a imaginilor, modalități altfel zis de lucru la atelierele de discuție ce preced atelierele de scriere.

⁶Planul comparativ al interpretării imaginilor poate fi realizat și la nivelul registrelor verbalelor *a fi*, *a vedea*, *a privi*:

- *a fi* – care este trăirea pe care ți-o sugerează imaginile ? se diferențiază ?

- *a vedea* – cum ți se conturează imaginea / care sunt reperatele dominante ? ce culori domină ? imaginea din text a produs o cromatică aparte ?

- *a privi* – cum se transpun la nivelul iconului simbolurile textului ? unde se transpune imaginea ? spre ce lume/ experiență ? ce emoții crezi că avea autorul imaginii ? cum consideri că a încercat să infiltreze afectivul /emoționalul la nivelul iconului ? [12, p. 64].

⁷Evident, elementele propuse depășesc interpretarea imaginii în clasele primare, dar incluse treptat vor valorifica procesul.

Una dintre cele mai facile și agreabile modalități de citire a imaginilor sunt benzile desenate. Acestea plac copiilor și pentru că se adresează deopotrivă concretului și imaginarului. Benzile desenate, de regulă, constituie o narațiune. Bulele de text arată că povestirea se construiește pe baza dialogului și textul aparține vorbirii directe. Putem deci contura, în baza acestor imagini, personajele și oferi /construi informații. Lectura benzilor desenate presupune parcurgerea, în paralel, a secvențelor textuale și a celor imagistice.

Ce facem noi, în fapt, profesorii, la atelierele de creație când avem benzile desenate ? Nu avem de construit numai narațiuni. Trebuie să-i învățăm pe elevi mult mai multe aspecte⁸: pornind de la respectarea părților compunerii până la unde și cum conturăm timpul, spațiul, imaginile plastice etc.

Iată un atelier de creație/ discuție în baza benzilor desenate: http://ctice.md/ctice2013/?page_id=1690 [6, p. 78].

Atelier de discuție

Evocare

Conversație euristică:

- Dacă ai avea posibilitate să vorbești cu una dintre viețuitoarele pământului, care ar fi aceasta ? De ce ? Ce ați întreba-o ?

Realizarea sensului

Întâlnirea cu personajele: vulpea, țestoasa, ariciul, iepurele, bufnița.

- Ce știți despre aceste viețuitoare ? (completați tabelul)

	vulpea	țestoasa	ariciul	iepurele	bufnița
Cum arată?					
Cu ce se hrănește?					
Ce vă place la această viețuitoare?					

(! Se pot propune fișe cu răspunsuri pentru selectare)

Lucrul în grup

Tehnica *Cinquain*: Realizați tehnica *Cinquain* pentru descrierea viețuitoarei.

1 cuvânt-titlu (numirea viețuitoarei);

2 cuvinte însușiri;

3 cuvinte ce exprimă acțiuni;

4 o propoziție alcătuită din 4 cuvinte;

5 cuvânt generalizator / cuvânt-metaforă pentru titlu.

Conversație:

- Unde s-ar putea întâlni aceste viețuitoare ?

- Despre ce ar putea discuta ?

- Ce ar putea organiza ?

Lucrul cu manualul:

Priviți cu atenție banda desenată. Răspundeți la întrebări, urmărind fiecare imagine în parte:

a) Ce anotimp este ?

Cine se află în poiană ?

Ce organizează animalele ?

Cine o provoacă pe Țestoasă la întrecere ?

b) Cum aleargă Roșcata ?

Ce-i spune oare ea Țestoasei ?

c) Ce obstacol întâlnește vulpea ?

De ce nu poate să-l treacă ?

Ce face, între timp, Țestoasa ?

d) Cine a ieșit învingătoare în această competiție ?

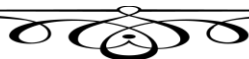
Ce soluție credeți că a găsit, în sfârșit, vulpea ?

Ce sentimente trăiește Țestoasa ? Dar vulpea ?

Reflecție

- Ce titlu ați da povestirii surprinse în benzile desenate ?

⁸Cf. [11, p. 5-39], [10, p. 25-27].

Scrierea ghidată: tehnica presupune producerea unui text ca răspuns la întrebări (producerea textului va fi realizată oral)

Extindere

Lectura imaginii și atitudine

Imaginează-ți că ești tu la o întâlnire cu prietenii.

- *Ce rol ai vrea să joci ? De ce ?*

- *Ce rol ai putea să joci ? De ce ?*

Exprimă-ți părerea.

M-am simțit fericit în momentul în care ...

Întâmplarea povestită mă învață să ...

O activitate interactivă ar fi și expoziția de fotografii⁹, care se poate organiza prin reprezentarea/selectarea imaginii fie în care apare elevul ca personalitate, fie fotografie/fotografii realizată/realizate de acesta.

Atelier de creație/discuție: http://ctice.md/ctice2013/?page_id=1690 [3, p. 113].

Evocare

Elevilor li se solicită să aducă/aleagă din colecția proprie sau de pe Internet o fotografie/imagie, pe care o consideră reușită pentru tema *Iarna, Jocurile de iarnă*. Fotografiile vor fi afișate în clasă pe un perete, alături de o coală A4 pe care elevii urmează să-și noteze impresiile. Fiecare elev va alege 3 fotografii și își va justifica opțiunea pe o coală atașată. Se realizează un top al fotografiilor. Activitatea este urmată de lectura impresiilor privitoare la primele câteva lucrări. Propunem câteva întrebări-sugestii pentru argumentarea alegerii:

- *De ce ați ales această fotografie ?*

- *Ce aspecte sunt surprinse ?*

- *Care este tema fotografiei ?*

- *Ce v-a impresionat ?*

- *Care este mesajul transmis ?*

Realizarea sensului

Lucrul în grup: Lectura imaginii: de la imagine la text

Elevii sunt împărțiți în 4 grupuri, fiecare grup primește câte o imagine.

Sarcini de lucru:

1. Dați un titlu imaginii. Justificați-vă alegerea.

2. Realizați o prezentare a imaginii, referindu-vă la temă, spațiu, timp, rolul elementelor de „decor”, mesajul transmis.

(!Se pot propune și un șir de întrebări pentru facilitarea prezentării)

Reflecție

Elevilor li se solicită să-și asume un rol de participant într-una dintre activitățile specifice iernii și să-și argumenteze opțiunea.

Sugestii de organizare a răspunsului:

- *Aș vrea să merg la săniuș, deoarece ...*

- *Mi-ar plăcea să mă dau cu schiurile, deoarece ...*

- *Aș face împreună cu prietenii un om de zăpadă, deoarece ...*

- *Îmi place iarna, deoarece ... etc.*

Extindere

Alegeți/propuneți un titlu și trei expresii-reper pe care le-ați folosi realizând o compoziție în baza discuțiilor din cadrul orei.

Titluri-reper: *Jocurile de iarnă, Ce minunată este iarna !, Farmecul iernii, La săniuș, La patinoar, Veselia iernii ...*

Cuvinte-reper: *gerul pișcă, omul de zăpadă se bucură, zâmbete fericite, ninge ca-n poveste, copii înghețați, bucurie în priviri, derdelușul așteaptă, săniușele aleargă, luciul gheții, piruete amețitoare etc.*

⁹Fotografia, obiect mediator, are o dublă „polaritate”: un pol al realității și un pol al reprezentativității [1, p. 68].

O altă activitate interactivă de lectură a imaginii se poate realiza prin intermediul tehnicii fotolimbajului, care favorizează procesele asociative, adică pune în practică activitatea de relaționare și simbolizare.

Termenul de *fotolimbaj* este utilizat atât pentru a denumi colecția de fotografii, precum și pentru a denumi metoda de lucru în grup prin utilizarea fotografiilor.

Atelier de creație/discuție: http://ctice.md/ctice2013/?page_id=1690 [3, p.135].

Evocare. Pe o masă, profesorul propune fotografii/imagini ce reprezintă meserii/profesii (se poate propune aceeași fotografie/imagini în 2-3 exemplare). Elevii aleg 1-2 fotografii, care „spun ceva despre ei înșiși”, care i-ar reprezenta cel mai bine.

Fiecare elev arată grupului fotografiile/imaginile și își argumentează opțiunea. Ceilalți participanți își comunică impresiile, îi pun întrebări în legătură cu motivele alegerii.

Realizarea sensului

Completați tabelul (puteți opera și cu cuvintele-reper)

		Cuvinte-reper
Ce calități trebuie să ai pentru a deveni ...?		talent, dragoste de muncă, dorință de succes
Cum trebuie să înveți?		să înveți bine, să afli cât mai multe lucruri esențiale
Unde trebuie să înveți?		colegiu, școală, universitate,
Cine este modelul pe care vrei să-l urmezi?		învățătorul, bunicii, părinții, o vedetă
Ce îți poate aduce această meserie?		mulți bani, bucuria de a lucra, plăcerea de a dăruia lucruri frumoase, mulțumire sufletească

Reflecție

Lucru în grup: Comentați un proverb și/sau povestii o întâmplare în care ați folosi proverbul.

Meseria e brățară de aur.

Orice meserie nu-i rău omul ca să știe.

Meseria fiecăruia este mijlocul lui de trai.

Cine știe o meserie nu moare de foame.

Cine are o meserie are o moșie.

Extindere

Tehnica Pixuri în pahar

Elevii își vor expune opinia: De ce e nevoie de medici, economiști, profesori etc. ?

La următoarea oră, elevii vor redacta o compunere cu titlul „Visez să devin ...”, orientându-se după planul de idei propus în manual¹⁰.

E important să reliefăm că atelierele propuse creează elevului posibilitatea de a-și pune întrebări asupra a ceea ce văd, a combina informații, a interpreta. Atelierele de creație, în contextul noilor provocări, dezvăluie o nouă viziune asupra culturii, artelor. E de responsabilitatea profesorului de a cultiva gustul elevului pentru frumos și a dezvolta capacitățile elevului „de a citi” frumosul și/sau valorile și a le înregistra în imagini textuale.

În concluzie, menționăm că cerințele unor astfel de proiecte este să asigure o predare integrată a literaturii și a celorlalte arte, a limbii și a comunicării, care vizează deopotrivă competențe de receptare și producere a textului oral și a celui scris, precum și competențe de lectură și interpretare a imaginilor picturale, nu, în ultimul rând, de dezvoltare a competenței de producere și receptare a unui discurs argumentativ, menit să exprime un punct de vedere personal.

Referințe bibliografice:

1. Achim D. Fotolimbajul – drumul de la imagine la cuvânt. In: Perspective, 2011, nr. 2 (23), p. 68-70.
2. Boariu A. Lectura unei caricaturi. In: Perspective, 2011, nr. 2 (23), p. 30-31.

¹⁰Sugestii privind dezvoltarea competenței de redactare vezi [14, p. 340].

-
-
3. Buruiană M., Ermicioi A., Cotelea S. *Limba română, manual pentru clasa a 3-a*. Chișinău: Știința, 2016.
 4. Cartaleanu T. ș. a. *Limba și literatura română. Ghid de implementare a curriculum-ului modernizat pentru treapta liceală*. Chișinău: Cartier, 2010.
 5. Cartaleanu T., Cosovan O. *Atelierele de lectură, scriere, discuție: portofoliul elevului*. Chișinău: Știința, 2014.
 6. Cubreacov N. ș. a. *Limba română, manual pentru clasa a 2-a*. Chișinău: Știința, 2015.
 7. *Curriculum școlar pentru clasele I – IV*. Chișinău, 2010. Disponibil: www.edu.gov.md.
 8. Eftenie N. *Introducere în metodică studierii limbii și literaturii române*, ed. a 4-a, revăzută și adăugită. Pitești: Paralela 45, 2008.
 9. Marin M. *Tainele cărții. Agendă de lectură, creație și atitudine*. Chișinău: Cartier, 2010. 88 p.
 10. Medan G. *Lecturi multiple – benzile desenate*. In: *Perspective*, 2011, nr. 2 (23), p. 25-27.
 11. Peneș M. *Bucuria de a scrie compuneri*, ed. a 2-a revăzută. București: Aramis Print, 2008.
 12. Rațiu B. *Imaginea în postmodernitate. Abordare comparativă, literatură și paraliteratură*. In: *Perspective*, 2011, nr. 2 (23), p. 61-66.
 13. Sâmișăian Fl. *Lectura imaginii – o noutate?* In: *Perspective*, 2011, nr. 2 (23), p. 2-8.
 14. Sâmișăian Fl. *O didactică a literaturii române. Provocări actuale pentru profesor și elev*. București: Art, 2014.
 15. Tămăian I. *Lectura imaginii din text și caracterul ei înșelător*. In: *Perspective*, 2011, nr. 2 (23), p. 9-15.
 16. Târziu-Gal A. *De la lectura scriiturii la lectura imaginii*. In: *Perspective*, 2011, nr. 2 (23), p. 76-82.